

บทสรุป

งานเขียนประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมา มีแนวทางการศึกษาเป็นไปในลักษณะเฉพาะ ด้าน อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคม แม้ งานในลักษณะดังกล่าวนี้จะให้ภาพประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างชัดเจนหรือสมบูรณ์เฉพาะส่วน แต่ก็ไม่สามารถจะให้ภาพรวมของสังคมในอดีตอย่างครบถ้วน ซึ่งอันที่จริงการเสนองานทางประวัติศาสตร์มิใช่เป็นเรื่องง่ายที่จะสร้างภาพที่ครบถ้วนของอดีตให้ปรากฏออกมาในงานชิ้นเดียว สำหรับประวัติศาสตร์สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏว่าไม่มีผู้ศึกษาในประเด็นหรือแง่มุมต่าง ๆ ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นจำนวนไม่น้อย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การศึกษาหรือวิเคราะห์พัฒนาการของประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวในแง่มุมทางการเมืองหรือเศรษฐกิจยังอยู่ในทางจำกัด ทั้ง ๆ ที่กิจกรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่จะนำสู่ความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากประวัติศาสตร์การเมืองไทยยังไม่เป็นที่แพร่หลายในวงการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ผู้เขียนจึงพยายามที่จะเสนอแนวคิดแบบประวัติศาสตร์การเมืองออกมาในช่วงเวลาที่ประวัติศาสตร์แนวอื่น อาทิประวัติศาสตร์ความคิด ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจกำลังตื่นตัว ในการนี้ผู้เขียนได้พยายามเสนอแนวคิด หรือหลักการในการศึกษา ในลักษณะสหวิทยาการโดยประสานหลักวิธีการศึกษา การจัดระบบข้อมูลและแนวคิดในการมองปัญหาของวิชาการทางการเมือง เข้ากับหลักวิธีทางประวัติศาสตร์ โดยมีเป้าหมายที่การขยายขอบข่าย การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยไปสู่แง่มุมที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการนำสู่ความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในอีกด้านหนึ่ง

ในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะในด้านพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการเมืองที่วิทยานิพนธ์นี้นำเสนอ มีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้งานยังไม่

บรรลุลึง เป้าหมายที่ต้องการโดยสมบูรณ์ ข้อจำกัดประการสำคัญคืองานนี้เป็นงานเริ่มแรก
 ที่พยายามศึกษาประวัติศาสตร์การทหารไทยในลักษณะสหวิทยาการ กล่าวคือมิได้เป็นเพียง
 การเสนอหรือประมวลข้อมูลว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่าในแต่ละครั้งตามลำดับ
 เวลาในรูปของ "ประวัติศาสตร์สงคราม" แต่ได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ในด้านยุทธศาสตร์
 และยุทธวิธี ซึ่งจะมีอยู่ที่แต่ในตำราเรียนที่สอนกันในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
 หรือโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเป็นอาทิ ที่ตามมาคือ การกำหนดแนวทางการศึกษาที่จำเป็น
 ต้องประสานหลักวิชาทางประวัติศาสตร์เข้ากับหลักวิชาทางการทหารที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่ง
 ทำให้ในบางครั้งการเสนองานเกิดปัญหาในด้านความเหลื่อมล้ำทาง "เวลาและสถานที่"
 ทั้งนี้เพราะวิชาการทหารที่สอนกันในโรงเรียนการทหารทั่วไปมีลักษณะใกล้เคียงศาสตร์
 ทางสังคมศาสตร์แขนงอื่น คือพยายามวางหลักหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นสากลในขณะที่งานทาง
 ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเฉพาะ (Particular case) ดังนั้น ถึงแม้ผู้เขียนจะได้ระมัด
 ระวังไม่ให้งานวิทยานิพนธ์นี้เกิดปัญหาในด้านความเหลื่อมล้ำทาง "เวลาและสถานที่"
 กล่าวคือ วิชาการทหารที่สอนกันอยู่ในปัจจุบันจะนิยมกำหนดหลักสูตรตำราและเนื้อหาวิชา
 ตามแนวทางตะวันตก ซึ่งเน้นความสำคัญอยู่ที่สงครามครั้งใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตก
 อาทิสงครามนโปเลียนและสงครามโลกทั้งสองครั้ง ในขณะที่สงครามที่เกิดขึ้นในดินแดน
 ประเทศไทยและภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ถูกละเลย ดังนั้น
 ความพยายามของผู้เขียนที่จะประสานหลักวิชาทางประวัติศาสตร์ให้เข้ากับหลักวิชาทาง
 ทหารในทางปฏิบัติจึงมีอุปสรรคในด้านการสร้างภาพที่สอดคล้อง ทั้งนี้ เป็นเรื่องของเวลา
 และสถานที่

ผู้เขียนยังตระหนักดีว่าอาจจะมีบางส่วนของงานวิทยานิพนธ์นี้ที่ค่อนข้างจะเสนอ
 ภาพที่เป็นภาพนิ่งหรือ เป็นการมองปัจจุบันเข้าสู่อดีต ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากมีโอกาสก็จะ
 ปรับปรุงแก้ไขให้งานอยู่ในลักษณะที่สมบูรณ์ขึ้น

ข้อจำกัดประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เมื่อผู้เขียนได้ทุ่มเทเวลาศึกษาประวัติ-
 ศาสตร์การทหารไทยโดยในด้านยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการทหารอย่างจริงจัง จึงได้

ค้นพบว่างานวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนยังไม่สามารถให้ภาพที่ครบถ้วนหรือสมบูรณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารไทยโบราณได้แม้ในช่วงระยะเวลาที่ผู้เขียนต้องการศึกษา ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ประวัติศาสตร์การทหารไทยมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากประวัติศาสตร์ด้านอื่น ๆ คือกว้างขวางไปด้วยสาระและข้อมูลจนยากจะประมวล เข้าไว้ทั้งหมดในงานวิทยานิพนธ์เรื่องเดียว ผู้เขียนตระหนักดีว่า การจะเข้าใจถึงพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารไทยโบราณนั้นไม่อาจจำลองหรือสร้างภาพที่ครบถ้วนได้ด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยกับพม่าแต่เพียงอย่างเดียว เพราะตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ ไทยได้ทำสงครามกับชาติอื่นอีกหลายชาติ โดยเฉพาะสงครามกับญวนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ การเปลี่ยนแปลงในด้านภูมิพุทธศาสตร์และลักษณะของศัตรูส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงด้านพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารเช่นกัน กระนั้นก็ผู้เขียนยังหวัง เป็นอย่างยิ่งว่างานวิทยานิพนธ์นี้จะ เป็นขั้นไต่ขั้นแรกที่จะก้าวไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์การทหารไทยที่สมบูรณ์ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพราะถึงแม้งานของผู้เขียนให้ความสำคัญในกรณีสงครามไทย-พม่าเป็นหลัก แต่ในการนำเสนอผู้เขียนก็พยายามที่จะสร้างภาพที่สมบูรณ์ของโครงสร้างทหารไทยสมัยโบราณโดยยึดคำราชาไชยสงครามเป็นมาตรฐานพร้อมกันไป

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือความจำกัดตัวของผู้เขียนในการใช้เอกสาร ผู้เขียนตระหนักดีว่าการศึกษาริเสาะห้สงครามไทยรบพม่านั้น จำเป็นจะต้องศึกษาหลักฐานของทางฝ่ายพม่าพร้อมกันไปด้วย เพราะกิจการสงครามและการทหารในช่วงระยะเวลาที่ผู้เขียนศึกษาเป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวทางวัฒนธรรม (Cross Culture) * ระหว่างชนสองชาติ

* ในที่นี้หมายถึงการทำสงครามนั้นไม่เพียงเป็นการต่อสู้กันด้วยกำลังเพื่อให้ได้ชัยชนะเท่านั้น ในขั้นตอนของสิ่งที่เรียกว่าเป็นสงครามยังประกอบด้วยองค์ประกอบอื่นอีกหลายประการด้วยกันที่มีลักษณะการคาบเกี่ยวทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการตอบโต้หรือแลกเปลี่ยนทางความคิดและ เทคโนโลยีหรือการค้าเดินธุรกิจนโยบายทางการเมืองจากพื้นฐานของความเข้าใจถึงข้อค้อยและข้อ เค้นในทางการเมืองและการทหารของฝ่ายปรปักษ์เป็นอาทิ

หรือกว่านั้น การศึกษาที่จำกัดตัวอยู่กับเอกสารของชาติใดชาติหนึ่งทำให้ได้ภาพแต่เพียงด้านเดียว ด้วยเหตุนี้ถึงแม้งานของผู้เขียนจะให้ภาพที่ค่อนข้างชัดเจนในส่วนที่ว่าด้วยพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารของฝ่ายไทยบนพื้นฐานของ เอกสารประเภทตำราพิชัยสงครามและเอกสารอื่น ๆ ที่บันทึกด้วยภาษาไทย แต่ภาพของการประสมประสาน แลกเปลี่ยนหรือตอบโต้ของชนทั้งสองชาติโดยมีกิจกรรมสงครามเป็นเวที ยังเป็นภาพที่ขาดความครบถ้วน ในการศึกษาผู้เขียนเพียงได้ร่ำเรียนว่าทางฝ่ายพม่าเองก็มีพัฒนาการในด้านพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารที่น่าสนใจไม่ว่าจะในด้านหลักวิธีที่เป็นตำราพิชัยสงคราม (ของพม่า) และในภาคปฏิบัติซึ่งพม่าจะมีลักษณะที่คล่องตัวและปรับเปลี่ยนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทหารของชนทั้งสองเผ่าพันธุ์นี้ ต่อไปจะได้มีการนำเอกสารของฝ่ายพม่ามาตีแผ่ เพื่อให้ภาพประวัติศาสตร์ชัดเจนขึ้น

มีข้อสังเกตประการสำคัญที่สืบเนื่องจากการเขียนวิทยานิพนธ์ นอกเหนือไปจากข้อจำกัดดังได้กล่าวมา ประการแรกเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์นี้ หลักฐานต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีเป็นจำนวนมาก แต่การจัดหมวดหมู่และการกำหนดชื่อเอกสารเหล่านั้น กับเนื้อหาสาระภายในเอกสารมิได้ถูกต้องหรือสอดคล้องกันเท่าที่ควร เห็นได้ว่าจะมีสาระในเรื่องที่ว่าด้วยพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารหลงเหลือปะปนอยู่กับเอกสารประเภทอื่นอยู่บ้าง อาทิหมวดจดหมายเหตุ สิ่งที่ต้องกระทำให้ชัดเจนก็คือ การหาผู้ชำระ เอกสารชั้นต้นในสมัยรัตนโกสินทร์เสียใหม่ โดยให้มีการตั้งชื่อและย่อเนื้อหาสาระของเอกสารแต่ละชิ้นพอเป็นสังเขป เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่จะทำการศึกษาต่อไป

ความสำคัญประการที่สองคือ ในขั้นตอนพัฒนาการทางการทหารไทยนั้น ได้มีการเปลี่ยนแนวจากจารีตเดิมมาสู่แนวทางของการจัดการทหารในแบบชาติตะวันตก (Westernization) การเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มปรากฏให้เห็นชัดในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ จุดนี้เองเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของพัฒนาการประวัติศาสตร์การทหารไทยที่สมควรทำการศึกษาในเรื่องของพุทธศาสตร์และพุทธวิธี ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังไม่สามารถที่จะทำได้

ความสำคัญประการสุดท้ายก็คือประโยชน์ในวงกว้างของการศึกษาในเชิงนี้
ส่วนที่จะเป็นประโยชน์คือสามารถที่จะใช้งานนี้เป็นหลักสูตรที่บรรจุไว้ในการศึกษาประวัตี-
ศาสตร์ไทยในระดับมหาวิทยาลัย หรือสำหรับนักวิชาการทหารของไทยจะได้ใช้ศึกษา
เพราะวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจารีตลักษณะการรบแบบโบราณของไทย
จารีตการทำสงครามนี้สามารถนำมาปรับใช้กับการทำสงครามในรูปแบบใหม่ได้ ตัวอย่าง
เช่นนายพลโว เหงียน เกียบ แห่งเวียดนามได้ปรับยุทธวิธีการรบแบบกองโจรสมัยโบราณ
ของเวียดนามนำมาใช้ จนสามารถรบชนะในสงครามสมัยใหม่ในการต่อสู้กับฝรั่งเศสและ
สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่าหลายเท่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย